

EÉN GROOTSE DAAD

*Voor mijn ouders, Tom en Isabelle, en voor mijn jongens,
Robert, Wyatt en Ransom, met liefde*

PROLOOG

Ze zou de jongen kunnen dragen, maar dan gaan ze niet snel genoeg. Hij is te zwaar. *Ze* pakt hem bij de hand en ze rennen verder, proberen niet te vallen. Takjes kraken onder hun voeten op de ongelijke bodem.

‘Sneller,’ spoort ze hem aan. ‘Rennen.’

Een kogel slaat fel in de stam van een dennenboom een paar meter voor hen uit. Lili krimpt instinctief in elkaar, ze hoort haar adem tekeergaan als de zee in een storm. *Ze* weet niet wie het schot gelost heeft, een boer, iemand van een andere partizanenbende of mannen van Mussolini’s Salò. Het kan de Italiaanse politie zijn, of een Duitse soldaat. Ze hadden het veld zorgvuldig afgespeurd, zij en de anderen, voordat ze zich het veilige bos uit waagden om te kijken wat er in de moestuin van wat ze voor een verlaten boerderij hielden te vinden zou zijn. Ze hadden vijf aardappelen uit de grond gehaald en liepen ermee terug naar de bosrand, opgetogen bij het vooruitzicht op een avondmaaltijd, toen het eerste schot was gevallen en iemand voor hen, Ziggy misschien, schreeuwde dat ze moesten rennen.

‘Deze kant op,’ beveelt Lili. Ze zwenkt af naar rechts, de groep is nu uit elkaar gevallen. ‘Springen!’ Ze tilt de jongen op. Ze springen met zijn tweeën over een omgevallen boom heen en rennen zonder vaart te verliezen verder, dieper het bos in, met het zweet in hun vuile handen.

De veters van Lili’s laarzen zijn losgeraakt en op de plaats waar een tak haar onderarm heeft opengehaald, denkt ze, zit een vuurrode schram, maar het doet geen pijn.

Doorgaan, zegt ze tegen zichzelf. Niet zijn hand loslaten. Blijf rennen.

DEEL I

HOOFDSTUK I

FERRARA

December 1940

Acht uur tweeëndertig. Lili trekt een potlood van achter haar oor en ze noteert de tijd in haar tabel. 'Om de zeven minuten nu,' zegt ze vanaf haar zitplaats op Esti's bank. 'Ik vind dat we moeten gaan.'

Esti loopt de kamer rond en ze maakt een wegwijsend handgebaar. 'Mijn vliezen zijn nog niet gebroken. Ik voel me prima.'

'Weet je dat zeker? Je ziet er niet echt goed uit.'

'Nou, dank je voor het compliment, hoor,' zegt Esti, en ze trekt een gezicht naar Lili.

'Sorry. Je ziet er niet uit als jezelf.'

'Zo voel ik me ook niet. Maar ik bedank ervoor om dagenlang in het ziekenhuis te liggen. Mijn moeder deed er twee dagen en twee nachten over om mij te krijgen. Trouwens, Niko is nog niet terug, en zonder hem ga ik de deur niet uit.'

Lili zucht. 'Nou, goed dan. Maar als de weeën met tussenpozen van vijf minuten komen, gaan we hoe dan ook. Je weet dat ik alles voor je overheb, Es, maar als ik voor je vroedvrouw moet gaan spelen, pas ik.'

Esti lacht, laag en schor, en Lili schudt haar hoofd. 'Koppiger dan jij kan echt niet, hè?'

'Dat zegt mijn man ook altijd.'

'Over je man gesproken, waar is hij heen?'

'Dat heeft hij niet gezegd.'

Lili bijt op het gummetje van haar potlood. Het was haar opgevallen

dat Niko de afgelopen weken vaak weg was en dat hij verzwijgt waar hij uithangt. Dat is niets voor hem. 'Als we moeten gaan voordat hij terug is, schrijf ik wel een briefje,' zegt ze.

'Zoals je wilt,' zegt Esti, en dan krimpt ze in elkaar. Ze steunt tegen een deurpost, knijpt haar ogen dicht, houdt de rug van haar hand tegen haar voorhoofd en let op haar ademhaling bij de volgende wee.

Lili bekijkt haar tabel. 'Zesenhalf minuut,' zegt ze wanneer Esti weer rechtop is gaan staan.

'Oké.'

Esti begint weer langzaam rond te lopen in de kamer en Lili vraagt zich fronsend af hoe ze haar vriendin ervan kan overtuigen dat het toch wel verstandig zou zijn om te bevallen met een arts in de buurt. Maar proberen Esti van iets te overtuigen, weet ze inmiddels, heeft niet veel zin.

Ze hebben elkaar drie jaar eerder leren kennen, in Lili's eerste week aan de universiteit. Lili was pas vanuit Bologna naar Ferrara verhuisd en kende er niemand, ze miste haar thuis en probeerde haar draai te vinden. Toen ze naast Esti kwam zitten bij het college moderne Europese literatuur, begroette Esti haar zo hartelijk en zelfverzekerd dat Lili vergat verlegen te zijn. Esti sprak zo goed Italiaans dat Lili eerst niet doorhad dat ze Griekse was. Ze raakten met elkaar in gesprek en spraken af dat ze later die dag zouden gaan lunchen, en een maand daarna gingen ze met zijn tweeën in een flat aan de Via Belfiore wonen, op loopafstand van de universiteit.

Die eerste weken vroeg Lili zich soms af waarom Esti juist haar als vriendin had uitgekozen. Lili was toen zeventien, een meisje nog, afstandelijk ook. Ze voelde zich het best met een boek op de bank of achter een typemachine. Esti was derdejaars, bijna twintig, en voor Lili was ze op-en-top een vrouw. Intelligent. Ze wist wat ze wilde. Was mooi. Met haar fraaie rondingen, kobaltblauwe ogen en stijlvolle kleding werd ze benijd door de meeste andere studentes. Misschien lag het aan de grote verschillen tussen hen, dacht Lili in het begin, dat ze het zo goed met elkaar konden vinden. Lili plande alles en

ze dacht voordat ze handelde; Esti was één brok spontaniteit. Maar uiteindelijk, besepte Lili, deden die verschillen er niet toe. Ze waren onafscheidelijk. Lili heeft bijna geen herinneringen aan haar tijd in Ferrara waarin Esti geen rol speelt.

Esti was erbij toen Lili's eerste opinieartikel in de *Corriere Padano* werd gepubliceerd, en ze had erop aangedrongen om het te vieren met een etentje en dansen. 'Dit is mijn vriendin, de schrijver Lili Passigli!' zei ze die avond tegen iedereen die het maar horen wilde. 'Onthou haar naam, op een dag zal ze beroemd zijn.' Het was Esti's idee om op Lili's achttiende verjaardag een weekendje met haar in Venetië door te brengen, waar ze urenlang door een labyrint van ongelooflijk smalle straatjes hadden gedwaald, zich tegoed hadden gedaan aan gebakken sardines en gebakken *moleche*-krab en hadden geflirt met de gondeliers die hen in hun platbodem gratis hadden teruggeboord naar hun hotel, over water dat glinsterde als gepolijste lak in de maneschijn. De middag dat Lili het telegram uit Bologna ontving met het nieuws dat haar moeder, die kanker had, na een lang ziekbed was overleden, was Esti ook bij haar. Ze had samen met haar gehuild en was met haar naar Bologna teruggereisd voor de begrafenis en de *shiva*, en in de tijd vlak erna had ze Lili's colleges bijgewoond en aantekeningen voor haar gemaakt, tot Lili zover hersteld zou zijn dat ze haar studie weer kon oppakken.

Esti stond altijd voor haar klaar, als de oudere zus die Lili nooit had gehad.

'Zes minuten, twintig seconden,' zegt Lili bij Esti's volgende wee. 'Laten we je tas nog eens controleren, om zeker te weten dat je alles bij je hebt.' Ze steekt haar hand uit naar de linnen draagtas bij haar voeten.

'Het zit er allemaal in,' zegt Esti met een gepijnigd gezicht. 'Je hebt het zelf ingepakt, weet je nog?'

Maar Lili doorzoekt de tas nog eens, gaat na wat erin zit aan de hand van het lijstje in haar hoofd: nachtkleding, slippers, ondergoed, een flanellen deken, een heel klein gebreid wit truitje en bijpassend

mutsje. Ze vouwt de deken weer op als Esti een geluid maakt alsof ze de hik heeft.

‘O,’ zegt ze, en Lili kijkt op. Esti is stokstijf blijven staan, en tussen haar voeten heeft zich een plasje gevormd.

‘O!’ roept ook Lili uit. Ze springt van de bank en loopt de tas omver. ‘Ik pak er een paar handdoeken bij.’

Om drie uur ’s ochtends geeft de arts Esti eindelijk toestemming om te persen. Niko staat aan het hoofdeind van het bed met een hand op Esti’s schouder. Hij was iets na tien in het ziekenhuis aangekomen, in paniek omdat hij dacht dat hij de geboorte van zijn kind zou missen.

‘De wachtkamer is hier in de gang,’ zegt de arts nu tegen hem.

Niko slikt en biedt onovertuigd en met een bleek gezicht aan om te blijven, maar Esti stuurt hem weg. ‘Het zal wel lukken, schat,’ fluistert ze. ‘Lili is erbij.’

‘Weet je het zeker?’

‘Jawel.’

Opgelucht kust Niko zijn vrouw op haar voorhoofd. Hij knikt nog eens naar Lili, als om haar succes te wensen, en gaat de kamer uit. Lili knikt naar hem terug en dan verzamelt ze al haar moed, want ze weet dat ze bepaald niet is voorbereid op wat gaat komen.

De minuten gaan traag voorbij. Tussen de weeën door dept Lili Esti’s hals met een vochtige doek en ze spreekt haar moed in, hoewel ze weet dat dat weinig zin heeft. Het is koud in de kamer, maar Esti’s huid voelt heet aan en is bedekt met een laagje zweet. Donkere lokken haar bedekken haar voorhoofd. Om de paar minuten kreunt ze, terwijl de pijn steeds heviger wordt en ze haar kin tegen haar borstbeen drukt. Lili moet haar tranen bedwingen als Esti het uitschreeuwt. Ze is blij dat Niko er niet bij is. Het is bijna onmogelijk om hulpeloos toe te blijven kijken terwijl haar vriendin zo’n pijn heeft.

‘Nog één keer persen,’ zegt de arts vanaf het voeteneinde van het bed.

Lili is ervan overtuigd dat Esti minstens één botje in haar hand gebroken heeft wanneer het gehuil van de baby de kamer vult.

‘Het is een jongen,’ roept de verpleegster even later, en Esti laat haar hoofd hijgend op het kussen ploffen.

‘Je bent een held,’ zegt Lili en ze kust Esti op de wang. Ze ruikt naar zout en lavendel. Ze horen de arts vanaf het voeteneinde van het bed aanwijzingen geven en dan wordt de navelstreng doorgeknipt.

Niko wordt erbij geroepen zodra Esti verzorgd en de baby gewassen, gewogen en ingebakerd is.

‘Maak kennis met je zoon,’ zegt Esti. Ze gaat rechtop zitten, met glinsterende ogen en rode wangen. Ze is de pijn van de bevalling al half vergeten.

Lili gaat opzij en Niko stapt naar zijn vrouw toe en kijkt naar het bundeltje in haar armen. Het enige wat ervan te zien is, is het gezichtje: ronde wangetjes, fluweelzachte huid, donkere wimpers, lichtpaarse, hartvormige lipjes.

‘Ach jee,’ stamelt hij.

‘Hier,’ zegt Esti. ‘Hou hem maar even vast.’

Niko knippert met zijn ogen. ‘Nu gelijk al? Hij ziet er zo rustig uit.’

‘Niko.’

‘Weet je het zeker?’

‘Niko, hou hem vast!’

Niko bukt zich, neemt de baby voorzichtig in zijn armen en Lili ziet dat zijn aarzeling overgaat in verwondering en dan blijdschap. Zijn mond plooit zich tot een brede glimlach en hij wiegt de baby zachtjes.

‘Welkom in de wereld, kleintje,’ zegt hij zachtjes.

Ook Lili glimlacht. Ze krijgt een zwaar gevoel in haar armen en benen, nu de adrenaline en de ongerustheid uit haar wegstromen. Esti maakt het goed. De baby is gezond. Niko is erbij. ‘Ik ga,’ zegt ze en ze loopt naar de deur. ‘Dan kun je gaan slapen en hebben jullie nog wat tijd voor jezelf.’

‘Wat?’ Esti schudt haar hoofd. ‘Je kunt nou nog niet weggaan. Het